

Chrám jako *domus ecclesiae*

František Kunetka

1. *ECCLESIA* – CHRÁM I CÍRKEV

První křesťané po velikonočních událostech cítili potřebu shromážďovat se, být spolu. Kniha života prvotní církve, Skutky apoštolů, užívá těchto termínů:

- *sunercesqai* (latinsky *convenire*) např. 1,6; 5,16; 10,27; 16,13; 19,22; 22,30; 28,17; také 1K 11,17; 14,23. Výraz znamená: sejít se dohromady, shromáždit se.
- *epi to auto* – dosl. na onom samém (místě), tedy na jednom místě, dohromady, společně: 1,15; 2,1; 2,44; 2,47; také 1K 11,20.

Líčení letniční události začíná údajem o shromáždění učedníků, kteří byli v padesátý den po pesachu pantej omou *epi to auto* (2,1). Jelikož tento údaj navazuje na líčení shromáždění v 1. kapitole Skutků apoštolů, můžeme odtud transponovat další údaje:

- místo: horní místnost, místnost v horním podlaží – *upperwon* (1,13)
- počet: asi 120 lidí (1,15).

Jakkoliv zřejmě nejstarší označení ježíšovského charismatického hnutí zní cesta – odoj (Sk 9,2),¹ což by mohlo obsahovat individualistickou konotaci, shromáždění patří od počátku zcela přirozeně k životu křesťanů. Samotný výraz *ekklhsia* znamená shromáždění, doslova svolání, povolání (*ekkalein*). Tentýž význam má slovo *sunagwgh*. Tento poslední výraz znamená jednak účastníky shromáždění, ale také místo, budovu. Výraz *ekklhsia* v překladu v mnoha jazycích (*ecclesia*, *église*, *iglesia*, *igreja*, *chiesa*, *church*, *Kirche*, *црков*, *kościół*) má také dvojí význam: církev i chrám. Tato skutečnost je inspirující. Místo pro shromáždění a ti, kteří se shromažďují, jsou označeni stejným termínem.² Přitom platí, že závažnější je *ekklhsia* ve smyslu „obyvatel“. Prostor, byť sebekrásnější, neslouží-li shromáždění, stává se bezúčelný, mění se v muzeum.³

Zpráva ve Skutcích apoštolů o shromáždění v Troadě (20,7–12) nám může dát nahlédnout do průběhu a obsahu shromáždění prvních křesťanů. Konají se první den v týdnu – a to v noci ze soboty na neděli. V Troadě se snad jednalo o pronajatý dům, slavnost se děla ve třetím poschodí. Prvky tohoto shromáždění jsou: lámání chleba, společné jídlo, promluva (dialogoj), přátelská rozmluva (*omilia*).

Dva základní prvky prvokřesťanského shromáždění, eucharistie a Boží slovo, jsou vzaty z židovského prostředí: lámání chleba (eucharistie) je svým původem rítus domácí liturgie – obřad chleba na začátku jídla a obřad kalicha v jeho závěru. Naukový blok má svůj původ v synagogální liturgii.

¹ „Šel proto k veleknězi a vyžádal si od něho doporučující listy pro synagógy v Damašku, aby tam mohl vyhledávat muže i ženy, kteří se hlásí k této cestě, a přivést je v poutech do Jeruzaléma.“

² Totéž platí pro výrazy *oikoj* a *domus*, které označují obydlí, ale také obyvatele.

³ Srov. Y. CONGAR, „L'Église, ce n'est pas les murs mais les fidèles,“ in *La Maison-Dieu* 70, 1962, s. 105–114.

Křesťanský chrám jako shromaždiště Božího lidu je po liturgické stránce víceúčelový prostor, přesto je však koncipován hlavně ke slavení mše, která i dnes vykazuje dvě hlavní části, byť v obráceném pořadí, než jaké jsme vysledovali ve shromáždění v Troadě. Mše je shromáždění kolem dvou stolů – slova a chleba. Shromažďovat se k zvěstování slova a lámání chleba bylo, je a bude pro křesťany tak důležité, že 2. vatikánský koncil v Konstituci o liturgii (čl. 6) mohl uvést text:

Církev se nikdy nepřestala shromažďovat ke slavení velikonočního tajemství. Přitom předčítala, co se ve všech částech Písma vztahuje na Krista (L 24,17), slavila eucharistii, v níž se představuje jeho vítězství a triumf nad smrtí a zároveň vzdávala díky Bohu za nevýslovný dar (2 K 9,15) v Kristu Ježíši k chvále jeho slávy (Ef 1,12). To vše v síle Ducha svatého.⁴

Křesťanský chrám jako shromaždiště místní církve musí být liturgicky i ekleziologicky „funkcionalistickým“ prostorem. Všeobecné pokyny k římskému misálu to vyjadřují takto:

Boží lid se shromažďuje ke slavení eucharistie nejčastěji v kostele, anebo, kde není kostel, na jiném vhodném místě, které je důstojné tak velkého tajemství. Je tedy třeba, aby kostel či jiné prostory byly upravené tak, aby se věřící mohli aktivně účastnit posvátného úkonu. Dále je třeba, aby posvátné budovy i věci používané k bohoslužbě byly skutečně důstojné a krásné a aby byly znamením a symbolem vyšších skutečností (čl. 288).

Boží lid shromažďující se ke mši tvoří hierarchicky uspořádané společenství, vyjádřené různými službami a úkony v jednotlivých částech bohoslužby. Proto má být prostor posvátné budovy rozvržen tak, aby byl obrazem a předznamenáním tohoto řádu; má umožnit celému shromáždění, aby také navenek mohlo zachovávat své vnitřní uspořádání a aby každý jeho člen mohl dobře konat svou službu... To vše, ačkoliv to má vyjadřovat hierarchické uspořádání a různost úkolů, musí vytvářet intimní a těsnou jednotu, aby tak vyzařovala jednota celého Božího lidu. Uspořádání a krása místa i veškerého zařízení ať podporuje zbožnost a vyjadřuje svatost tajemství, které se tu slaví (čl. 294).⁵

Mnoho úvah se věnuje symbolice jednotlivých prvků zařízení kostela, symbolice světla, vody, kadidla apod. Je však třeba zdůraznit, že samotná stavba, kostel, *ecclesia* jako celek je symbolem, a sice symbolem Božího lidu, církve jako takové. Protože však obecná církev žije v jednotlivých církevních obcích (LG 26),⁶ je místní chrám symbolem, znamením samozřejmě celé církve, ale také – a to především – místní církevní obce.

Když se vrátíme k etymologickému konstatování na počátku této kapitoly, můžeme říci, že místní obec křesťanů a místní chrám tvoří jednotu. Není zde však totožnost (*identitas*), ale spojení (*unio*). Snad by se dalo aplikovat modifikované přísloví: jaký pán, takový chrám. Zařízení a vybavení chrámu – u novostaveb i celková architektonická koncepce – bude vypovídat o charakteru místní obce křesťanů. Zdevastované a už neopravované chrámy v pohraničních oblastech jsou svědectvím

⁴ Dokumenty 2. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, s. 136.

⁵ Institutio generalis Missalis Romani, in *Missale Romanum*, 3. vyd., Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2002, s. 66, 68.

⁶ „Tato Kristova církev je opravdu přítomna ve všech zákonitých místních shromážděních křesťanů... V těchto shromážděních, i když často bývají malá a chudá nebo žijí v rozptýlení, je přítomen Kristus, jehož mocí se sdružuje jedna, svatá, katolická a apoštolská církev.“ Dokumenty 2. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, s. 63.

vymírání místních církví. Trosky poutního kostela Maria Hilf u Zlatých Hor, záměrně zdemolovaného za bolševického režimu, byly symbolem útlaku a pronásledování církve. Současná obnova tohoto kostela je znamením návratu svobody církve a aktivity místní církevní obce.

Chrám je tedy prostor pro shromáždění křesťanů, kteří chtějí slavit liturgickou anamnézi velikonočního tajemství Krista. Přesto však chrám zůstává veličinou relativní, protože křesťanská liturgie není vázána na žádný určitý prostor. Křesťané se mohou shromáždit kdekoliv: v domě, v přírodě, na lodi apod. Podstatné je, že se shromáždí. Tato relativita křesťanského chrámového prostoru spočívá na dvou tezích, které budou nyní podrobněji rozvinuty:

- nejvlastnějším chrámem Nové smlouvy je Ježíš Kristus;
- společenství těch, kteří věří v Krista, církev, je také chrámem, zbudovaným z živých kamenů.

2. JEŽÍŠ Z NAZARETA – JEDINÝ CHRÁM NOVÉ SMLOUVY

Ježíš považoval chrám v Jeruzalémě za „dům svého Otce“ (L 2,49) a za „dům modlitby“ (J 2,16). Židovský chrám byl symbolem přítomnosti Boží uprostřed jeho lidu. Svým pojetím ovšem představuje typ pohanských chrámů (naoj, *templum*), ve kterých do vnitřního prostoru, do svatyně, kde bylo umístěno zobrazení božstva, vstupoval pouze kněz. Lid byl shromážděn venku, kde byl také oltář pro přinášení obětí. Takto byl také Herodův chrám v Jeruzalémě uspořádán. Vlastní budova svatyně byla rozdělena chrámovou oponou na dvě části. Nejzazší velesvatyně, která byla přístupna pouze veleknězi jednou v roce o svátku *īḥḥāḥ*, byla zcela prázdná. Ve svatyni, kde konali službu kněží (srov. L 1,8–10), byl umístěn kadidlový oltář, oltář předkladných chlebů a sedmiramenný svícen. Před svatyní, na nádvoří kněží, stál oltář zápalných obětí. Tento prostor byl zábradlím oddělen od nádvoří mužů. Dalšími prostory byly nádvoří žen a nádvoří pohanů.⁷

Chrám byl pro Židy místem kultu, oběti, modlitby i výuky. Židé věděli, že tento chrám „udělaný lidskýma rukama“ (J 2,19) nemůže Boha obsáhnout. Byl tedy symbolem, tak jako oblak, ohnivý sloup nebo stánek úmluvy. Chrám je znamením Boží slávy *hwhy-dābK* (doxa). V kněžském kodexu a pozdější rabínské literatuře je užíván aramejský výraz *hnykv*.⁸

Zjevení Boží slávy a nejvyšší intenzity jeho přítomnosti mezi lidmi se děje v události vtělení Slova. Pro kristologické výpovědi Janova evangelia je důležité teologické pozadí textu knihy Daniel, kdy spolu s „nebeskými oblaky“ přichází postava „Syna člověka“ (Dn 7, 13).⁹ V inkarnační výpovědi prologu Janova evangelia

⁷ Srov. J. FLAVIUS, *Válka židovská* V, 184–226, Praha: Svoboda, 1992, sv. 2, s. 109–113. G. KROLL, *Po stopách Ježíšových*, Praha: Zvon, 1995, s. 130–139.

⁸ Srov. např. *Pirkej avot: Výroky otců*, Praha: Sefer, 1994, s. 21: „Avšak, když mezi dvěma, kteří jsou pospolu, jsou slova Tóry, pak je s nimi Šchina“ (3,3). G. VON RAD, „Kabod,“ in: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, vyd. G. Friedrich, Stuttgart: Kohlhammer, 1933–1979, sv. 2, s. 240–265.

⁹ F. MUSSNER, „Kultische Aspekte im Johanneischen Christusbild,“ in *Liturgisches Jahrbuch* 14, 1964, s. 185–200.

(1,14) je použitím slovesa skhnoun (bydlet, přebývat, dosl. stanovat; skhnh = stan, stánek, příbytek, obydlí) poukázáno na přítomnost **hwhy-dabk** ve stánku na poušti. Jestliže se logoj stává sarx, pak už to neznamena postavu Syna člověka z Danielova vidění, ale konkrétní historickou osobu Ježíše z Nazareta, který je „jednorozným Synem Otce“ (J 1,18). V něm se naplňuje zaslíbení, že Bůh sám chce Davidovi zbudovat chrám (2 S 7,11). Ježíš mluví o „chrámu svého těla“ (J 2,21). V něm bydlí „plnost božství tělesně“ (swmatikwj – Kol 2,9).¹⁰ Ježíšova osoba je nyní tím pravým a nejvlastnějším kultovním místem, domem Božím: **la-tyb** (Gn 28,19). Na Jákobovo vidění o spojení nebe a země (Jákobův „žebřík“ – Gn 28,10–22) poukazuje text J 1,51: „Amen, amen, pravím vám, užijete nebesa otevřená a anděly Boží vystupovat a sestupovat na Syna člověka.“ Výrokem proneseným o Slavnosti stánků: „Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije! Kdo věří ve mne, proudy živé vody poplynou z jeho nitra, jak praví Písmo“ (J 7,37n.) vztahuje Ježíš na sebe prorocké výroky o chrámu jako zdroji živé vody (Za 13,1; Ez 47,1nn.). Ježíšova slova o vystavění zbořeného chrámu po třech dnech vyjadřují jeho vzkříšenou přítomnost až do konce časů. Ta bude místem setkání s Bohem: jde o kult „v duchu a v pravdě“.

Prvotní církev tak vyřešila otázku, která zaměstnávala a trápila Židy po zničení jeruzalémského chrámu, který byl jediným legitimním místem kultu a oběti (srov. J 4). Křesťané se radikálně rozešli s židovským pojetím nejen chrámu, ale i oběti a kněžství.¹¹ Církev nezná množství obětí (Žd 7,27), ale má jen jednu oběť, a tou je sám Kristus (Ef 5,2), který „přinesl oběť mocí Ducha, který nepomíjí“ (Žd 9,14). A pro své spojení s Kristem se křesťané mohou stát svatým kněžstvím, které přináší „duchovní oběti“ (pneumatikaj qusiaj – 1 P 2,5), „sami sebe“ (ta swmata umwn) přinášejí ve spojení s Kristem jako „oběť živou, svatou a Bohu milou“ (Ř 12,1).¹² Církev nezná množství kněží, nemá „vlastní“ kněžství, ale zná jen jediného Velekněze, který „skrze svou vlastní krev vstoupil jednou provždy (efapax) do svatyně“ (Žd 9,12; 7,27; Ř 6,10).¹³ Je-li Ježíš jediným a pravým chrámem křesťanů, pak jeho osobou začíná také nová éra chrámů a samozřejmě i „chrámového“ kultu.

3. CÍRKEV – CHRÁM Z ŽIVÝCH KAMENŮ

Kromě Pavlovy swma-ekleziologie najdeme v listech Nového zákona ještě dva pojmy, které jsou aplikovány na církev a charakterizují tak jednotlivá konkrétní společenství křesťanů: „chrám Boží“ a „dům Boží“. Vyjděme z textu 1 K 3,9–17:

Jsme spolupracovníci na Božím díle, a vy jste Boží pole, Boží stavba. Podle milosti Boží, která mi byla dána, jako rozumný stavitel jsem položil základ a druhý na něm staví. Každý ať dává pozor, jak na něm staví. Nikdo totiž nemůže položit jiný základ než ten, který už je položen, a to je Ježíš

¹⁰ Srov. F. MUSSNER, „Jesus und ‚das Haus des Vaters‘ – Jesus als ‚Tempel‘“, in *Freude am Gottesdienst*, vyd. J. Schreiner, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1983, s. 267–285.

¹¹ Srov. J. RATZINGER, *Úvod do křesťanství*, Brno: Petrov, 1991, s. 190–194.

¹² Srov. F. KUNETKA, *Slavnost našeho vykoupění*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 26.

¹³ Srov. P. WICK, *Die urchristlichen Gottesdienste*, Stuttgart: Kohlhammer, 2002, s. 313–327.

Kristus ... Nevíte, že jste Boží chrám a že Duch Boží ve vás přebývá? Kdo ničí chrám Boží, toho zničí Bůh; neboť Boží chrám je svatý, a ten chrám jste vy.

Pavel označuje místní korintskou církevní obec výrazy: Boží stavba (qeou oikodomh – 1 K 3,9) a Boží chrám (naoj qeou – 1 K 3,16). Tím chce vyjádřit, že budovatelem těchto „objektů“ je sám Bůh. Křesťanská ekklesia je „svoláním“, a ten, kdo povolává, je sám Pán. Proto chrámy církevních obcí spočívají na jediném základě, a tím je Ježíš Kristus (1 K 3,11). Pavel se zabývá tematikou chrámu církve ještě ve svém druhém listě do Korinta, zde ovšem v poněkud jiném kontextu, a to v řešení konfliktu mezi pohanstvím a křesťanstvím. V poslední z pěti antitezí:¹⁴ „Jaké spojení chrámu Božího s modlami?“ (2 K 6,16), připravil Pavel půdu pro následující výpověď: „My jsme přece chrám Boha živého. Jak řekl Bůh: Budu přebývat a procházet se mezi nimi, budu jejich Bohem a oni budou mým lidem.“¹⁵

Kromě jednotlivých místních církevních obcí je výrazem „stavba“ označeno také univerzální společenství církve, složené z Židů i pohanů (Ef 2,11–22). Křesťané, kteří jsou oikeioi tou qeou (dosl. příslušníci domácnosti, spolubydlící Boží), jsou v textu označeni jako stavba (oikodomh), svatý chrám v Pánu (naoj agioj en kuriw), Boží příbytek v Duchu (katoikhthron tou qeou en pneumatí). Základem stavby jsou apoštolové a proroci, úhelným, nárožním kamenem pak sám Kristus (Ef 2,21). Společenství křesťanů je v dalších textech Nového zákona označováno také výrazem oikoj tou qeou (dům Boží – 1 P 4,17; 1 Tm 3,15; Ž 3,2–6; 10,21). V prvním listě Petrově je tato tematika podrobně rozváděna: autor listu používá židovské „Stein-tradition“ (srov. Iz 28,16; Ž 118,22; Da 2,34n.).¹⁶ V tomto listě nacházíme pojem „živý kámen“ (liqoj zwn), kterým je Kristus, křesťané pak jsou „živé kameny“ (liqoi zwntej – 1 P 2,4n.). Dalším výrazem je „duchovní dům“ (oikoj pneumatikoj), který se v Novém zákoně vyskytuje pouze na tomto místě (2,5). Protože je vystaven z „živých kamenů“, vyjadřuje zřejmě protiklad vůči pohanským chrámům, zbudovaným z „mrtvých kamenů“. Výraz „duchovní dům“ musíme chápat v souvislosti s bezprostředně následujícími pojmy, kterými jsou: „svaté kněžstvo“ (ierateuma agion) a „duchovní oběti (qusiai pneumatikai) (2,5). Klasickým textem pro tematiku Božího domu církve je text listu Židům:

(Ježíš) byl věrný tomu, kdo jej ustanovil, jako i Mojžíš byl věrný v celém Božím domě. Ježíš je však hoden větší slávy než Mojžíš, tak jako stavitel domu je víc, než dům sám. Každý dům někdo staví; ten, kdo postavil vše, je Bůh. Mojžíš byl věrný v celém Božím domě, ale jen jako služebník, který měl dosvědčit to, co teprve bude vysloveno. Kristus však jako syn je nad celým Božím domem. A tímto Božím domem jsme my, pokud si až do konce zachováme smělou jistotu a radostnou naději (3,2–6).

¹⁴ „Co má společného spravedlnost s nepravostí? A jaké spolužití světla s temnotou? Jaký souzvuk Krista s Belíálem? Jaký podíl věřícího s nevěřícím?“ (2 K 6,14n.).

¹⁵ Tak, jako v 1 K 3,16 i zde je výraz naoj uveden bez členu, což vyjadřuje, že tato nová „kultovní místa“ nemají s pohanskými chrámy nic společného.

¹⁶ Srov. N. BROX, *Der erste Petrusbrief*, Zürich/Neukirchen-Vluyn: Benzinger/Neukirchener, 1979, s. 100–103.

4. DOMUS ECCLESIAE

Ježíšovo působení se odvíjelo mimo jiné také v domácích shromážděních. Víme o domu Leviho (Mk 2,15), domu celníka Zachea (L 19), příbytku sourozenců Lazara, Marie a Marty v Betanii (L 10,38; J 11,1–5; 12,1n.) a zvláště Petrově domě v Kafarnaum (Mk 1,30.32–34; 2,1n.11n.; 9,28.33). Pro svou poslední večeři s učedníky volí Ježíš také místnost v domě.

Křesťané nepociťovali potřebu vlastnit kultovní sakrální prostory. Jediným „kultovním místem“ je pro ně osoba Ježíše Krista. Místo, na kterém se shromažďovali, neoznačovali jako *templum*, chrám. Užívají výraz *ecclesia* jako zkrácenou formu *domus ecclesiae*.¹⁷ Výraz *domus ecclesiae* pro chrám byl v dějinách pozapomenut. V liturgických knihách vydaných po reformě 2. vatikánského koncilu se objevuje pouze v *Obřadech uzavírání manželství*¹⁸ a v *Obřadech zasvěcení kostela a oltáře*.¹⁹

„Posvátnost prostoru“ byla dána a vytvářena přítomností shromáždění, které slaví eucharistii. Nejstarší zprávu o zasvěcení kostela (*dedicatio ecclesiae*) najdeme u Eusebia, když popisuje zasvěcení katedrály v Tyru.²⁰ Zasvěcení zde nespočívá v žádném zvláštním ritu, ale ve slavení eucharistie. Toto pojetí se udrželo až do 7. století. Ve středověku se vytvořil monstrózní ritus zasvěcení kostela a oltáře, který však představuje příklad tzv. pedagogické sakrality. Měl připomínat posvátnost prostoru, kde se církev shromažďuje. Stále totiž platilo, že tato posvátnost není dána obřadem zasvěcení, ale shromážděním Božího lidu.²¹ Proto i obnovené Obřady zasvěcení kostela uvádějí:

Slavení eucharistie je nejdůležitější a jediný nezbytný úkon, protože jím se ve vlastním smyslu kostel zasvěcuje (čl. 15).

Když je oltář připravený, biskup slaví eucharistii, která je hlavní a nepochybně nejstarší částí celého obřadu. Vždyť slavení eucharistie je opravdu v neobyčejně úzkém vztahu se zasvěcením kostela: Slavení eucharistické oběti je hlavním cílem, pro který byl postaven kostel a v něm oltář. Eucharistie, která posvěcuje srdce přijímajících, určitým způsobem posvěcuje i oltář a místo, na kterém se slaví. Církevní Otcové nejednou tvrdili: Tento oltář nás naplňuje úžasem – navenek je to pouze kámen, stává se však posvátným, když na něm spočine Kristovo tělo (čl. 17).²²

Obřady také obsahují zvláštní ritus, který je užít tehdy, když se v novém kostele před jeho zasvěcením eucharistie již slavila.²³

¹⁷ P.-M. Gy, „Eucharistie et ‚Ecclesia‘ dans le premier vocabulaire de la liturgie chrétienne,“ in *La Maison-Dieu*, 130, 1977, s. 19–34.

¹⁸ „In domum ecclesiae conveniunt“; srov. *Ordo celebrandi matrimonium*, 2. vyd., Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1990, s. 16.

¹⁹ Srov. *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, tamtéž, 1977, s. 101. J. BOGUNIOVSKI, *Domus ecclesiae*, Rom – Kraków: SDS Salvator, 1987, s. 344.

²⁰ *Historia ecclesiastica* X, 2–4. EUSEBIUS, *Kirchengeschichte*, vyd. E. Schwarz, 5. vyd., Berlin: Akademie Verlag, 1955, s. 369–388. Česky: EUSEBIUS PAMPHILI, *Církevní dějiny*, přel. J. J. Novák, Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 175–183.

²¹ K teologii liturgického prostoru srov. K. RICHTER, *Kirchenräume und Kirchenträume: Die Bedeutung des Kirchenraums für eine lebendige Gemeinde*, Freiburg etc.: Herder, 1998, s. 11–40. A. ADAM, *Wo sich Gottesvolk versammelt: Gestalt und Symbolik des Kirchenbaus*, Freiburg etc.: Herder, 1984, s. 9–13.

²² *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, viz pozn. 19, s. 25.

²³ Caput III, *Ordo dedicationis ecclesiae in qua iam de more sacra celebrantur*, s. 60–81.

Nové obřady zásadním způsobem nahrazují výraz *consecratio* (posvěcení) pojmem *dedicatio* (zasvěcení). Tím je poukázáno na původ „sakrality“ prostoru, který je posvátný tím, že je zasvěcen – dedikován, určen, odevzdán církevní obci, aby zde slavila bohoslužbu. Chrám jako takový se stává symbolem církve.

A církev, chce-li být stále věrná svému Pánu, musí se shromažďovat – ať už na jakémkoliv místě – aby slavila památku toho, který odstranil předěl mezi profánním a sakrálním, odstranil chrámovou oponu oddělující svět od velesvatyně, takže se můžeme odvážit do ní vejít

cestou novou a živou skrze oponu jeho těla (dia tou katapetasmatoj tout' estin thj sarkoj autou). Máme-li tedy tak velkého kněze nad celým Božím domem, přistupujme před Boha s opravdovým srdcem a v plné jistotě víry, se srdcem očištěným od zlého svědomí a s tělem obmytým čistou vodou. Držme se neotřesitelné naděje, kterou vyznáváme, protože ten, který nám dal zaslíbení, je věrný. Mějme zájem jeden o druhého a povzbuzujme se v lásce a k dobrým skutkům (Žd 10, 19–24).

A bezprostředně následuje povzbuzení a výzva, kterou lze adresovat křesťanům v církevních obcích současnosti: „Nezanedbávejte společná shromáždění!“ (v. 25). Protože tam, kde jste vy, vzniká a buduje se chrám. Tím chrámem jste vy.

Church as *domus ecclesiae*

Key words: theology; liturgy; church

Abstract: In Christian understanding, churches are gathering places of Church congregations for liturgical actions. But a church is a relative actuality because Christians can assemble everywhere. For a theology of liturgical space, the understanding of the very person of Jesus Christ as temple is important, i.e. as the space of meeting of God and Human, and also the understanding of the Church, viz. the community of the believers in Christ, as a temple “of living stones”. A church is *domus ecclesiae*, i.e. the space where a local Church congregation comes into being.